

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาในประเด็นกระบวนการย้ายถิ่นและรูปแบบการปรับตัวของแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชาที่เข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมผลิตน้ำแข็งที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่การตัดสินใจย้ายถิ่น ได้แก่ เหตุปัจจัยที่ทำให้แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ย้ายถิ่นหรือเกิดความต้องการย้ายถิ่น หลังจากนั้นจึงศึกษาว่าแรงงานข้ามชาติมีการย้ายถิ่นอย่างไร และเมื่อเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมนี้แล้ว แรงงานข้ามชาติเหล่านี้มีการปรับตัวกันอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทฤษฎีแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการย้ายถิ่น
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น
- 2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการย้ายถิ่น

ปรากฏการณ์ข้ามชาติของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างธรรมดา เป็นเหตุการณ์ประจำวัน การข้ามชาติเป็นพฤติกรรมของมนุษย์โดยปกติเพื่อการแสวงหาปัจจัยทั้ง 4 ประการของชีวิต การที่บุคคลธรรมดาเกิดในรัฐใดไม่หมายความว่าบุคคลนั้นจะอาศัยในดินแดนนั้นตลอดชีวิต และหากินในรัฐนั้นเท่านั้น (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2540: 5)

การย้ายถิ่น โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายของแรงงานในระยะแรกนั้นเป็นที่น่าสนใจเกิดว่ามักเป็นไปในลักษณะการเคลื่อนย้ายทางเดียว คือจากประเทศที่ยากจนกว่าไปยังประเทศที่ร่ำรวยกว่า หรือจากประเทศที่มีแรงงานจำนวนมากไปยังประเทศที่มีความต้องการแรงงาน

สาเหตุที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศนั้น กฤตยา อาชวนิจกุล (2540:5) ได้กล่าวไว้ดังนี้

- ความแตกต่างของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
- ความแตกต่างของโครงสร้างทางประชากร
- ความขัดแย้งทางการเมือง
- เงื่อนไขทางสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรที่มีความแตกต่างกันในแต่ละประเทศ
- นโยบายของรัฐที่สนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการย้ายถิ่นข้ามชาติ
- ปัจจัยส่งเสริมการย้ายถิ่นที่สำคัญๆ เช่น เครือข่ายการย้ายถิ่นที่เกิดจากญาติหรือเพื่อนฝูงที่ย้ายไปก่อน
- ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ซึ่งเป็นอาชญากรรมที่คู่เคียงไปกับการค้ายาเสพติดข้ามชาติ

จากสาเหตุของการย้ายถิ่นข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการย้ายถิ่นระหว่างประเทศของบุคคลนั้นมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก โดยมีความเกี่ยวข้องกับส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมของทั้งประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง ทำให้การย้ายถิ่นระหว่างประเทศมีความยุ่งยาก และมีรูปแบบการย้ายถิ่นที่หลากหลายด้วยเช่นกัน

Ravenstien (1889 อ้างถึงใน ภณิการ์ เพชรเขียว 2549: 10-12) ได้อธิบายกฎแห่งการย้ายถิ่นไว้ 6 ข้อ คือ

1. ผู้ย้ายถิ่นส่วนมากจะย้ายในช่วงระยะทางใกล้ๆ โดยทั่วไปมุ่งสู่ศูนย์กลางการค้าและอุตสาหกรรม
2. การย้ายถิ่นมักจะดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน ผู้อยู่อาศัยอยู่บริเวณใกล้ๆ เมืองที่มีความเจริญเติบโตเร็วจะย้ายเข้าสู่เขตเมืองนั้น และผู้อยู่อาศัยเขตห่างไกลก็จะย้ายเข้าแทนที่ และในที่สุดก็จะดึงดูดเข้าไปสู่เมืองใหญ่ด้วย
3. การย้ายถิ่นที่กระจายออกไป จะมีแรงดึงดูดน้อยลงตามลำดับ
4. ความแตกต่างระหว่างเมือง (Urban) กับชนบท (Rural) เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแนวโน้มของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง
5. การย้ายถิ่นมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทั้งนี้ เป็นผลมาจากความสะดวกสบายในการคมนาคม และการพัฒนาของการค้าและอุตสาหกรรม
6. ไม่ว่าการย้ายถิ่นจะเกิดจากเหตุผลใด ปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลทำให้เกิดการย้ายถิ่น คือ แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ ความต้องการในแง่วัตถุเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม

Castle และ Miller (1993 อ้างถึงใน สุภาวดี จันทวานิช, 2551: 6-7) ได้สรุปว่า กระบวนการย้ายถิ่นแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นที่ 1. ขั้นเริ่มการย้ายถิ่น ได้แก่ การตัดสินใจย้ายถิ่น ขั้นที่ 2. คือระหว่างการย้ายถิ่น ได้แก่ กระบวนการเดินทางและการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ขั้นที่ 3. เมื่อไปถึงประเทศปลายทาง ซึ่งจะเกิดเครือข่ายส่วนบุคคล มากกว่าเครือข่ายที่เป็นทางการ

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของลี (Lee's Theory of Migration)

Lee (1966 อ้างถึงใน นิธิมา ชาลีเครือ, 2554: 14-15 และ สุรพล ปลื้มใจ, 2553: 11-12) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยโดยถาวรหรือกึ่งถาวรไม่ว่าจะในระยะใกล้หรือไกล และเกี่ยวข้องกับถิ่นต้นทาง ถิ่นปลายทาง อุปสรรคและปัจจัยส่วนบุคคล โดยได้พยายามพัฒนารอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับปริมาณการย้ายถิ่น กระแสการย้ายไปและย้ายกลับ และคุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่น ซึ่ง Lee ได้พิจารณารอบแนวคิด (Framework) โดยกำหนดว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ประกอบด้วย

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับถิ่นต้นทาง (Origin)
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับถิ่นปลายทาง (Destination)
3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคระหว่างกลาง (Intervening)
4. ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factors)

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับถิ่นต้นทาง

พื้นที่ต้นทางมีทั้งปัจจัยที่ดึงดูดให้คนอยู่อาศัยในพื้นที่เดิม และปัจจัยผลักดันให้ออกจากพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นปัจจัยทางด้านลบที่ผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ปัจจัยผลักดันในถิ่นต้นทาง เช่น การมีทรัพยากรธรรมชาติน้อยลง การถูกกีดกันเกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา ปัญหาการว่างงาน ปัญหาความยากจน ปัญหาภัยธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้มีส่วนผลักดันให้เกิดการเคลื่อนย้าย เพราะเกิดความเชื่อว่าสถานที่แห่งใหม่จะช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีกว่าเดิม

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับถิ่นปลายทาง

มักเป็นปัจจัยที่มีส่วนโน้มน้าวหรือดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานออกจากถิ่นเดิม โดยทั่วไปสภาพพื้นที่ของถิ่นปลายทางมักจะมีทั้งปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายเข้ามา และปัจจัยที่ผลักดันไม่ให้เข้ามาในพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่มักจะมีลักษณะในทางบวกเป็นแรงจูงใจในโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า ได้แก่ การมีโอกาที่จะได้ทำงานตามความสามารถหรือ

ความถนัดของตัวเอง การได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่า การแสวงหาโชค การเคลื่อนย้ายเพื่อไปจับจองที่ดินทำกิน ย้ายเพราะมีปริมาณการจ้างงานที่สูงกว่าถิ่นต้นทาง ย้ายตามครอบครัว คู่ครองหรือเพื่อนที่ย้ายไปก่อนแล้ว

3. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคระหว่างกลาง

อุปสรรคต่าง ๆ นั้นมักมีมากน้อยแตกต่างกันไป โดยทั่วไปอาจหมายถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทาง อุปสรรคจากสภาวะที่นำติดตัวมาด้วย ความลำบากในการเดินทาง ตลอดจนปัญหาในการปรับตัวเข้ากับถิ่นที่อยู่ใหม่ การตัดสินใจเคลื่อนย้ายถิ่นนั้นและการเลือกทิศทางการเคลื่อนย้าย ย่อมขึ้นอยู่กับประเพณีผลดีผลเสียอันจะเกิดจากการเคลื่อนย้ายแรงงานด้วย

4. ปัจจัยส่วนบุคคล

การย้ายถิ่นของบุคคลเกิดจากการตัดสินใจส่วนบุคคล ซึ่งอาจเป็นผลมาจากความอ่อนไหวส่วนตัว ความฉลาดเฉลียว การตระหนักถึงเงื่อนไขต่างๆ นำไปสู่การประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในถิ่นเดิม รวมทั้งความรู้ในเหตุการณ์ต่างๆ ในถิ่นที่หมายใหม่ พร้อมทั้งขึ้นอยู่กับการติดต่อสื่อสารส่วนบุคคล หรือแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับ นอกจากนี้บุคลิกภาพของผู้ย้ายถิ่นก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่เช่นเดียวกัน

ในทัศนะของ Lee การที่บุคคลจะตัดสินใจย้ายถิ่นนั้น นอกจากปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับประเมินข้อดีและข้อเสียของเขตที่อาศัยอยู่ และเขตที่จะย้ายเข้า ซึ่งบุคคลจะตัดสินใจย้ายถิ่นก็ต่อเมื่อประเมินแล้วพบว่าข้อดีหรือข้อได้เปรียบนั้นมากกว่าข้อเสีย ทั้งนี้เงื่อนไขดังกล่าวแม้จะจำเป็นแต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ย้ายถิ่นนั้นย้ายไปถึงยังปลายทางได้ กล่าวคือผู้ย้ายถิ่นจะต้องสามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ที่ขัดขวางไว้ด้วย ซึ่งเงื่อนไขนี้จะเป็นตัวกำหนดปริมาณการย้ายถิ่นว่าจะสามารถมีผู้ย้ายถิ่นได้มากน้อยเพียงใด โดยบุคคลแต่ละบุคคลจะมีความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคได้ไม่เหมือนกัน

Lee กล่าวว่า การตัดสินใจย้ายถิ่นบางครั้งไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลโดยสมบูรณ์ บางคนอาจต้องย้ายโดยไม่มีโอกาสได้ตัดสินใจเลย เช่น กรณีเด็กต้องย้ายตามบิดามารดา ภรรยาต้องย้ายตามสามี เป็นต้น

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ

การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) หมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชากรข้ามพรมแดนจากประเทศที่ตนเป็นพลเมืองหรือพำนักอยู่ไปยังประเทศอื่น เพื่อดำรงชีวิตเป็นเวลายาวนาน และกระทำกิจกรรมที่ได้รับค่าตอบแทน โดยปกติหลักสากลจะกำหนดว่าการดำรงชีวิตในอีกที่หนึ่งเป็นเวลานาน 1 ปี นับเป็นการย้ายถิ่น อย่างไรก็ตามผู้ย้ายถิ่นจำนวนหนึ่งสามารถกลายเป็นผู้ตั้งถิ่นฐานได้เมื่อเขาตัดสินใจปักหลักใช้ชีวิตในประเทศที่เขาไปประกอบอาชีพและดำรงชีวิตที่นั่นเป็นส่วนใหญ่ (สุชาติ พรชัยวิเศษกุล, 2550: 6)

การย้ายถิ่นอาจจำแนกออกได้ตามสาเหตุเป็น 2 ชนิด ได้แก่ การย้ายถิ่นที่มีสาเหตุจากภัยธรรมชาติ (Natural Disaster) และการย้ายถิ่นที่มีสาเหตุจากภัยที่เกิดจากการกระทำหรือจากน้ำมือของมนุษย์ และการย้ายถิ่นอีกแบบหนึ่ง คือ การย้ายถิ่นแบบผู้ที่ย้ายถิ่นสมัครใจย้ายถิ่นเอง (Voluntary Migration) กับ การย้ายถิ่นแบบที่ถูกบังคับให้ย้ายถิ่น (Forced Migration) ซึ่งได้แก่ การลี้ภัย (Refugee)

แนวคิดเชิงระบบของการย้ายถิ่น (Migration System)

Castle (1997: 3-4) กล่าวว่าแนวคิดเชิงระบบของการย้ายถิ่นประกอบด้วยประเทศ 2 ประเทศ คือ ประเทศต้นทางและประเทศปลายทางและรวมเอาประเทศอื่นๆประเทศ ซึ่งถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันเพราะปรากฏการณ์ย้ายถิ่น โดยวางกรอบแนวคิดซึ่งตรวจสอบทุกมิติของความสัมพันธ์ระหว่างกระแสการไหลของคน และกระแสอื่นๆ เช่น ทุน สินค้า และเทคโนโลยี ยิ่งกว่านั้นความเชื่อมโยงภายในระบบการย้ายถิ่นเองสามารถทำให้เข้าใจปัจจัยแวดล้อมทางการเมือง สังคม ประชากรและเศรษฐกิจ ได้กว้างขึ้น

การย้ายถิ่นส่งผลกระทบต่อสิ่งต่างๆอย่างเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาเกือบทั้งหมดทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากรเสมอ โดยไม่ได้ทำให้เกิดผลกระทบในทิศทางเดียว และในช่วงเวลานั้นเท่านั้น กล่าวคือเมื่อเริ่มมีการย้ายถิ่นเมื่อไร ก็จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ที่ย้ายออกและพื้นที่ที่ย้ายเข้า ทั้งในรูปของคน ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม และการไหลเวียนของวัฒนธรรมในทั้งสองทิศทางหรือสองพื้นที่อย่างถาวร

การย้ายถิ่นจะมีความเป็นไปได้มากขึ้นถ้ามีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงครอบคลุม ทำให้มีความช่วยเหลือทั้งทางด้านเงินทุนและเชิงวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ยังมีบทบาทช่วยเหลือในกระบวนการปรับตัวในถิ่นปลายทางด้วย

แนวคิดภาวะการข้ามพรมแดน

Appadurai (2003, อ้างถึงใน สุภาภรณ์ จันทวานิช, 2540: 8-9) ได้กล่าวถึงภาวะการข้ามพรมแดน (Transnational) ไว้ว่า กระแสโลกาภิวัตน์นั้นทำให้เกิดการไหลวนของวัฒนธรรมที่แสดงออกมาใน 5 ด้าน ได้แก่ กระแสการเคลื่อนย้ายหรือไหลวนของเงินตรา (financescape) ของผู้คน (ethnoscape) ของเทคโนโลยี (technoscape) ของสื่อ (mediascape) และของอุดมการณ์ (ideoscape) โดยกระแสวัฒนธรรมนี้ทำให้เกิดโลกในจินตนาการขึ้น ในทัศนะของ Appadurai ถือว่า “ผู้คน” ที่เป็นหนึ่งใน 5 ปัจจัยหลักสามารถเคลื่อนไหว หรือไหลข้ามไปมาได้อย่างไรขอบเขตระหว่างพรมแดนต่อพรมแดน โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ที่เริ่มพัฒนาอย่างรวดเร็วตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การพัฒนาดังกล่าวทำให้ผู้คนสามารถเดินทาง ติดต่อสื่อสาร และติดตามความเป็นไปของคนในประเทศดั้งเดิมและผู้อพยพไปยังประเทศอื่นได้อย่างรวดเร็วขึ้น ถี่ขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับตัว หรือการเลือกที่จะดำรงวัฒนธรรมของตนเอง

ทฤษฎีความคาดหวังในรายได้

แนวความคิดตามทฤษฎีนี้เสนอว่า การตัดสินใจเพื่อย้ายถิ่นนั้นจะถูกกำหนดขึ้นโดยความแตกต่างระหว่างรายได้ในเมืองและในชนบท และมีโอกาสที่จะได้ทำงานในเขตเมือง เพราะในเมืองจะมีโรงงานอุตสาหกรรมมาก ซึ่งต่างจากในเขตชนบทที่ไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการอพยพเพื่อไปทำงานในเมืองโอกาสที่จะได้ทำงานมีมากและมีโอกาสติดต่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการจ้างงานเพิ่มขึ้น ในระหว่างรอรงานก็ได้อาศัยเงินออมที่ติดตัวมาจากชนบทหรือจากเพื่อนที่อยู่ในเมืองก่อนแล้ว หากยังไม่มียานในโรงงานก็อาจไปทำงานในสถานประกอบการเล็กหรืองานบริการ ซึ่งแม้ว่าจะมีรายได้น้อยกว่าโรงงาน แต่ก็ยังมีรายได้ดีกว่าอยู่ในชนบท และคอยโอกาสที่จะเข้าไปทำงานในโรงงานที่มีรายได้สูงกว่า

ทฤษฎีเครือข่ายสังคมของผู้ย้ายถิ่น (Migrant Network Theory)

ผู้ย้ายถิ่นอาจมีเครือข่ายโยงใยกับผู้ย้ายถิ่นเก่า ผู้ไม่ย้ายถิ่น รวมถึงนายจ้างทั้งในถิ่นต้นทางและปลายทาง เครือข่ายดังกล่าวจะก่อให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น เพราะการมีเครือข่ายจะช่วยให้มีการลดต้นทุนการย้ายถิ่น (ทั้งในรูปตัวเงินและต้นทุนทางใจ) และลดความเสี่ยง ซึ่งส่งผลทำให้การจ้างงานหรือความต้องการแรงงานในถิ่นปลายทางสามารถไปถึงสมาชิกของชุมชนได้รวดเร็ว ทำให้การเดินทางไปทำงานต่างประเทศง่ายขึ้น และสามารถคาดการณ์รายได้

ที่จะได้รับได้แน่นอนกว่า ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวอาจพัฒนาเป็นสถาบัน และทำให้การย้ายถิ่นดำเนินต่อไปเรื่อยๆ และยากที่รัฐบาลจะเข้าควบคุมกระแสการย้ายถิ่น

ทฤษฎีแรงงานส่วนเกิน

แนวความคิดตามทฤษฎีนี้เสนอว่าในประเทศกำลังพัฒนาจะมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเพราะมีอัตราการเกิดสูง อัตราการตายต่ำ และมีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ที่ทำการเกษตรสูง ในพื้นที่การเกษตรขนาดใหญ่จะมีการใช้เครื่องจักรช่วยในการผลิต เช่นเดียวกับอุตสาหกรรมในเขตเมือง ทำให้การจ้างงานมีน้อยและแรงงานส่วนใหญ่ในชนบทก็จะย้ายถิ่นเข้าเขตเมืองมากขึ้น แต่จะทำงานที่มีผลิตภาพต่ำ โดยเฉพาะงานก่อสร้างและงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งแม้จะได้ค่าจ้างแรงงานไม่มากนัก แต่ก็สูงกว่าค่าจ้างแรงงานในชนบทที่ทำอยู่เดิม การย้ายถิ่นในลักษณะนี้ถือว่าเป็นไปเพื่อความอยู่รอดที่จะทำให้รายได้คงที่จำนวนหนึ่ง หากไม่มีการย้ายถิ่นก็จะไม่มีรายได้ในส่วนนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC)

Asean Economic Community (AEC) หรือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้นได้พัฒนามาจากสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (The Association of South East Asian Nations : ASEAN) นับเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนเข้าสู่มิติใหม่ในการสร้างประชาคมภายในปี 2558 เพื่อให้อาเซียนมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และเงินทุนอย่างเสรี โดยในปีพ.ศ.2550 อาเซียนได้จัดทำพิมพ์เขียวเพื่อจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ซึ่งเป็นแผนบูรณาการงานด้านเศรษฐกิจให้เห็นภาพรวมในการมุ่งไปสู่ AEC ซึ่งประกอบด้วยแผนงานเศรษฐกิจในด้าน ต่าง ๆ พร้อมกรอบระยะเวลาที่ชัดเจนในการดำเนินมาตรการต่างๆ จนบรรลุเป้าหมายในปีพ.ศ.2558 รวมทั้งการให้ความยืดหยุ่นตามที่ประเทศสมาชิกได้ตกลงกันล่วงหน้าเพื่อสร้างพันธสัญญาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน (ศูนย์ข้อมูลประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, 2554)

อาเซียนได้กำหนดยุทธศาสตร์การก้าวไปสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่สำคัญดังนี้

1. การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน: การเป็นตลาดเดียวกันจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน จึงได้มีมาตรการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โดยมี 5 องค์ประกอบหลักคือ การเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี
2. การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง

3. การเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกัน

4. การเป็นภูมิภาคที่มีการบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก

จากการก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น ทำให้หลายฝ่ายมีการคาดการณ์กันว่าในอนาคตจะมีแรงงานฝีมือของไทยย้ายถิ่นไปทำงานยังประเทศอื่นในภูมิภาคที่มีรายได้มากกว่าเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันก็จะมีแรงงานจากหลากหลายประเทศเข้ามาทำงานยังประเทศไทยมากขึ้นเช่นกัน ภาษาอังกฤษจะมีความสำคัญในการเป็นสื่อกลางการทำงานของคนจากหลากหลายเชื้อชาติ ไม่เฉพาะกลุ่มแรงงานฝีมือเท่านั้น ยังมีการคาดการณ์กันว่ากลุ่มแรงงานไร้ฝีมือเองก็จะมีการเคลื่อนย้ายถิ่นไปทำงานทำยังประเทศที่เศรษฐกิจเจริญกว่าเช่นเดียวกัน เนื่องจากความยุ่งยากในการเดินทางข้ามแดนระหว่างประชาชนของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนนั้นน้อยลง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

หลังจากเกิดการย้ายถิ่นแล้ว กระบวนการที่ต่อเนื่องจากกระบวนการย้ายถิ่น คือ กระบวนการปรับตัว การปรับตัวเกิดจากความต้องการอันจำเป็น ความตึงเครียด หรือแรงขับที่ถูกเร่งเร้าจนกว่าความต้องการนั้นจะได้รับการตอบสนอง การปรับตัวเกิดขึ้นจากการจัดระเบียบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบทางด้านสังคม เช่น การปฏิสังสรรค์กับบุคคลอื่น ความสัมพันธ์ในสังคม และการจัดระเบียบทางด้านวัฒนธรรม เช่น รูปแบบการใช้ภาษา ตลอดจนการจัดระเบียบในด้านการใช้ชีวิตประจำวัน ลักษณะการทำงาน อาชีพ เพื่อให้สามารถปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมได้อย่างปกติสุข (ภณิการ์ เพชรเขียว, 2549:16)

Bertrand (1958 อ้างถึงใน วรณี ตั้งเสาวภาคย์, 2543:4) การปรับตัวเป็นกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นเลือกปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยทางเลือกที่ผู้ย้ายถิ่นเลือกอาจมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือกลุ่มลดลงหรือหมดไป พฤติกรรมดังกล่าวจะเกิดในลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน และการปรับตัวจะเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าการถ่ายทอดทางพันธุกรรม

ในการศึกษาการปรับตัว เราจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเมื่อเกิดการปะทะสังสรรค์ของกลุ่มชาติพันธุ์ อมรา พงศาพิชญ์ (2547:15-22) กล่าวว่า การพิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมีทั้งลักษณะที่สอดคล้องและขัดแย้งและมีรายละเอียดที่ต่างกัน ในการอธิบายกระบวนการที่เกิดขึ้นนี้มีศัพท์ที่ใช้ต่างกันอยู่หลายคำ เช่น การปรับตัว (adaptation) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural

assimilation) บูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration) และความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict)

1. การปรับตัว (adaptation)

การศึกษาการปรับตัวอาจศึกษาจากด้านการปรับตัวทางชีวภาพและการปรับตัวทางวัฒนธรรม เป็นภาวะการเปลี่ยนแปลงที่ผู้ย้ายถิ่นต้องมีการเปลี่ยนจากบรรทัดฐานที่เคยถือปฏิบัติในสภาวะหนึ่ง ไปสู่อีกอย่างหนึ่ง ผลจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะทำให้เกิดภาวะกดดันและความเครียดทั้งในด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมต่อผู้ย้ายถิ่น ดังนั้นผู้ย้ายถิ่นแต่ละคนจึงต้องพยายามที่จะดำเนินชีวิตในท้องถิ่นที่ตนย้ายเข้าไป ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นๆ ในสังคมนั้นๆ ในลักษณะที่สร้างความพึงพอใจให้เกิดแก่คนเหล่านั้น ทำให้ความต้องการด้านพื้นฐานต่างๆ ของตนได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ โดยที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถรับผิชอบในบทบาทที่สำคัญของตนไว้อย่างสมบูรณ์ และสามารถที่จะคงไว้ซึ่งลักษณะของตน ตลอดจนความมั่นคงในตัวเอง (Jansen, 1960: 117 อ้างถึงใน ภณิการ์ เพชรเขียว, 2549: 16) ซึ่งกระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้น แบ่งได้เป็น 2 ระดับ (กนกวรรณ สมภพคารินทร์, 2548: 18) คือ

- 1.1 การปรับตัวที่รู้ตัว โดยพยายามเอาชนะอุปสรรคและความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้เพื่อความสบายใจ หรือเปลี่ยนเป้าหมายที่ตั้งใจ หากเป้าหมายนั้นสูงเกินจะบรรลุได้
- 1.2 การปรับตัวที่กระทำโดยไม่รู้ตัว เมื่อไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงหาทางออกโดยใช้กลวิธีการปรับตัวที่เรียกว่ากลไกทางจิตใจ หรือกลไกป้องกันตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดความวิตกกังวล

การปรับตัวประกอบด้วยกระบวนการย่อย 2 ประการได้แก่ 1) การดัดแปลง (Adaptation) ซึ่งหมายถึงการปรับตัวทางชีวภาพหรือทางร่างกายเพื่อความอยู่รอดในสังคม 2) การปรับตัวในทางสังคม (Social Adjustment) หมายถึง การทำให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมในที่ใหม่ซึ่งจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการปรับตัวในครั้งหนึ่งๆ โดยการปรับตัวทางชีวภาพหรือทางด้านร่างกายเป็นผลมาจากการแข่งขัน (Competition) ของผู้ย้ายถิ่นที่พยายามปรับตัวให้อยู่รอดภายในสังคม ในขณะที่การปรับตัวทางสังคมนั้นเป็นผลมาจากความขัดแย้ง ผลของการปรับตัวทั้ง 2 อย่างจะเกิดความสมดุลในที่สุด การปรับตัวในทางสังคมนีเกิดจากการที่บุคคลมีประสบการณ์ทางสังคม ทำให้เกิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมและประเพณี โดยการปรับตัวจะเป็นกระบวนการ 2 ทางคือทั้งผู้ย้ายถิ่นใหม่และผู้ที่อยู่ในถิ่นเดิมต่างก็ต้องปรับตัวเข้าหากัน เพียงแต่ฝ่ายใดจะดอง

ปรับตัวมากน้อยกว่านั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมเป็นสำคัญ ซึ่งการปรับตัวที่เกิดขึ้นอาจนำไปสู่ผลสมผสานทางวัฒนธรรม หรือการบูรณาการทางวัฒนธรรมต่อไปได้

2. การผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural assimilation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ใช้เมื่อมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน และมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ในกรณีที่สังคมวัฒนธรรมมีพลังไม่เท่ากัน คนกลุ่มหนึ่งมีแนวโน้มที่จะรับวัฒนธรรมของอีกกลุ่ม โดยกลุ่มที่มีพลังน้อยจะถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่วัฒนธรรมมีพลังมากกว่า ขณะเดียวกันอาจมีการแลกเปลี่ยนกัน โดยสุดท้ายวัฒนธรรม 2 ชุดจะถูกผสมรวมกันเป็นชุดเดียว

3. บูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

ความคิดเรื่องการบูรณาการรวมหน่วย คือ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรม โดยไม่ได้มีการพยายามครอบงำซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมสมัยใหม่มีลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันจนเกิดการบูรณาการทางวัฒนธรรม ซึ่งบางครั้งใช้คำว่าพหุวัฒนธรรม

การยอมรับพหุวัฒนธรรม หมายความว่า กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ

4. ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม (cultural conflict)

ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมีการปะทะสังสรรค์ของวัฒนธรรมที่ต่างกัน โดยแต่ละฝ่ายพยายามที่จะรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน และไม่ยอมรับวัฒนธรรมอื่น ในกรณีที่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมรุนแรง อาจเกิดเป็นขบวนการต่อต้าน เช่น ขบวนการแบ่งแยกดินแดนหรือขบวนการก่อการร้าย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวข้างต้นพบว่า การปรับตัวส่วนใหญ่มีด้วยกัน 3 ขั้นตอน คือ การปรับตัว การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการบูรณาการทางวัฒนธรรม ขั้นตอนทั้ง 3 เกิดขึ้นเป็นลำดับต่อเนื่องกัน แต่อาจจะไม่เกิดขึ้นทุกขั้นตอนกับทุกคน ซึ่ง Hoffsommer และ Hurlock (1978 อ้างถึงใน เนาวรัตน์ ชินภาส, 2542: 13-16) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับผู้ย้ายถิ่น จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตามในการที่จะเลือกปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อปรับความต้องการของตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ปัญหาต่างๆที่

อาจจะเกิดขึ้นได้ รวมถึงปรับตัวเพื่อให้เข้ากับบุคคลรอบข้างได้ ซึ่งผู้ย้ายถิ่นจะต้องเริ่มปรับตนเองก่อนเสมอ เพราะการปรับตัวนั้นอาศัยปัจจัยภายในตัวของผู้ย้ายถิ่นเอง ส่วนกระบวนการอื่นๆต้องอาศัยการปฏิสังสรรค์ทางสังคมวัฒนธรรมระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่ในเมืองเดิม จึงทำให้การกลืนกลายหรือการบูรณาการเกิดขึ้นได้ยากและซับซ้อน

แนวคิดของ Gehmacher (1974 อ้างถึงใน วรรณี ตั้งเสาวภาคย์, 2543: 5) ที่ศึกษาการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น จะเน้นการยึดถือกระบวนการที่ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมในถิ่นปลายทางตามทฤษฎีการบูรณาการ (Integration) โดยแบ่งกระบวนการปรับตัวเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1. ผู้ย้ายถิ่นปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของงานที่ทำ เช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับงาน การยินยอมปฏิบัติตามกฎระเบียบและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และการปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นปลายทาง ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นจะใช้เวลาไม่นานนักในการปรับตัว

ขั้นที่ 2. การปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมท้องถิ่นปลายทาง เช่น การใช้ภาษา การใช้เวลาทำกิจกรรมในเวลาว่าง การเข้าร่วมกิจกรรมที่คนส่วนใหญ่ในถิ่นปลายทางทำกัน ทั้งการบริโภค และการใช้ชีวิตประจำวัน

ขั้นที่ 3. ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมท้องถิ่นปลายทางในลักษณะต่างๆดังนี้

1. สามารถใช้ภาษาพื้นเมืองของคนท้องถิ่นปลายทางได้คล่องแคล่ว
2. มีวิถีชีวิตเหมือนกับคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยไม่ปรากฏให้เห็นถึงลักษณะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่น
3. มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองในท้องถิ่นปลายทาง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และมีความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ถาวร

ขั้นที่ 2 และ 3 ต่างกันในเรื่องของระดับเท่านั้น เพราะกระบวนการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมในสังคมใหม่นั้นจะมีอยู่ตลอดเวลา ผู้ที่อยู่กับสภาพแวดล้อมใหม่เป็นเวลานานหรือผู้ที่ไม่ต่อต้านสภาพแวดล้อมใหม่จะมีแนวโน้มการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมดังกล่าว แต่การที่ไม่สามารถปรับตัวได้มีส่วนทำให้เกิดปัญหา และไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นปลายทางได้

การปรับตัวทางเศรษฐกิจ

เฮนเนส (Heynes อ้างถึงใน จารุ ไรจนะธรรม, 2537: 16) กล่าวว่า การปรับตัวทางเศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำใดๆ เพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น การมีงานทำ มีอาชีพมั่นคงก้าวหน้า มีฐานะทางเศรษฐกิจดี การปรับตัวทางเศรษฐกิจถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้อพยพย้ายถิ่น เนื่องจากผู้ย้ายถิ่นไม่สามารถทำการเพาะปลูกหรืออาชีพอื่นได้ดังเดิม การมีหน้าที่การงานที่มั่นคงและมีรายได้อย่างเพียงพอกับรายจ่ายทำให้ผู้อพยพมีความมั่นใจมากขึ้น นอกจากนี้การปรับตัวด้านเศรษฐกิจที่มั่นคงต้องมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยด้วย

แรงงานข้ามชาติเมื่อย้ายถิ่นไปยังประเทศอื่นมักใช้แรงงานแลกเปลี่ยนกับค่าจ้าง ซึ่งค่าจ้างถือเป็นปัจจัยยังชีพที่สำคัญที่สุด เนื่องจากแรงงานเป็นผู้ไม่มีปัจจัยการผลิต การดำรงชีพขึ้นอยู่กับค่าจ้างที่ได้รับ ซึ่งสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2540: 53-76) ได้ทำการศึกษาเรื่องชีวิตทางเศรษฐกิจของแรงงานที่ได้รับค่าจ้างขั้นต่ำ ว่ามีการปรับตัวอย่างไรเพื่อสร้างสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า แรงงานมีรายได้จากค่าจ้าง ค่าล่วงเวลา สวัสดิการที่เป็นตัวเงิน (ค่าอาหาร ค่ารถ เบี้ยขยัน และค่าครองชีพ) และรายได้พิเศษ ส่วนแบบแผนค่าใช้จ่ายพบว่าสามารถจำแนกรายรายจ่ายออกเป็น 10 หมวด คือ หมวดอาหาร หมวดค่ารักษาพยาบาล หมวดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ค่าใช้จ่ายส่วนตัว ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายด้านของใช้ภายในบ้าน ค่าใช้จ่ายด้านส่งเงินกลับภูมิลำเนา ค่าใช้จ่ายด้านศาสนาและประเพณี หมวดบันเทิง และห่วย ซึ่งใน 8 หมวดแรกนั้นถือเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นทั้งสิ้น ซึ่งค่าใช้จ่ายในหมวดพื้นฐานดังกล่าวนี้คิดเป็นจำนวนเงินที่มากกว่าค่าจ้างรวมกับสวัสดิการที่เป็นตัวเงินที่ได้รับจากนายจ้างเสียอีก สำหรับหมวดบันเทิงนั้นพบว่า เพศชายใช้จ่ายในหมวดนี้ โดยเฉพาะด้านยาสูบกำลังและสุบบุหรี่มากกว่าเพศหญิง แต่เมื่อรายจ่ายพื้นฐานยังมีจำนวนมากกว่าค่าจ้างที่ได้รับ ทำให้แรงงานต้องปรับตัวด้วยการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น ยิ่งแรงงานที่มีบุตรก็ยิ่งต้องดิ้นรนมากขึ้น เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่าย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแรงงานได้ปรับตัวในหลายรูปแบบทั้งการเพิ่มรายได้เช่น ทำงานล่วงเวลา หรือหางานพิเศษทำ และลดรายจ่ายส่วนตัวลงทั้งอาหาร เสื้อผ้าและหมวดบันเทิง รวมถึงส่งเงินกลับบ้านน้อยลง และในรายที่มีบุตรก็ได้ส่งกลับไปให้นุญาติสนธิเลี้ยงดู

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มักประสบกับความชะงักงันในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ ดังนั้นการปรับตัวทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วจะช่วยให้การดำเนินชีวิตอย่างปกติเป็นไปได้รวดเร็วมากขึ้น ส่วนการวัดการปรับตัวทางเศรษฐกิจว่าแรงงานข้ามชาติสามารถปรับตัวได้หรือไม่ นั้น อาจต้องอ้างอิงจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็น

เศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ โดยพ้นจากความเป็นหนี้และความยากจน

2.4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่าม้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการย้ายถิ่น และรูปแบบการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับดังนี้

ภณิกัร เพชรเขียว ได้ทำการศึกษาเรื่อง การปรับตัวของแรงงานต่างด้าวชาวพม่า เชื้อสายมอญ : ศึกษาเฉพาะกรณีแรงงานในบริบทสวนยาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (Ethnic Mons migrant worker's life adaptation: The case study of workers in rubber tree farming in Surathani province) โดยสรุปได้ว่า คนมอญย้ายถิ่นมายังประเทศไทยเนื่องมาจากปัจจัยผลักดันในประเทศพม่า เช่น รายได้น้อย การว่างงาน และการโดนเอารัดเอาเปรียบจากรัฐบาลพม่า ส่วนปัจจัยดึงดูดที่ทำให้ชาวมอญเลือกที่จะมาทำงานในประเทศไทย ได้แก่ ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ และการมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยระหว่างการย้ายถิ่นชาวมอญพบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ความอดอยากอาหาร ความไม่สบายในการเดินทาง โดยการได้มาทำงานในสวนยางนั้นส่วนหนึ่งได้รับการแนะนำมาจากชาวมอญด้วยกัน และส่วนหนึ่งได้มีนายหน้าชาวไทยช่วยจัดหาสวนยางให้ ภายหลังการเข้ามาทำงานในสวนยางแล้วชาวมอญได้มีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทสวนยาง โดยสามารถปรับตัวด้านเศรษฐกิจได้ดีที่สุด ทั้งการปรับตัวในการประกอบอาชีพกรีดยาง และการปรับตัวในเรื่องค่าใช้จ่าย เห็นได้จากการที่คนมอญสามารถเรียนรู้ทักษะการกรีดยางได้อย่างรวดเร็ว และมีเงินส่งกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศพม่า แต่การปรับตัวทางสังคมมีไม่มากนักเนื่องจากในพื้นที่มีคนมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก การปฏิสัมพันธ์กับคนไทยมีน้อย ในด้านวัฒนธรรมคนมอญมีการปรับตัวด้านภาษาเป็นอย่างมาก การเรียนรู้ด้านภาษามาจากบุคคลรอบข้าง และสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ ส่วนอาหารการกินและการแต่งกายนั้นคนมอญสามารถปรับตัวได้เร็วเนื่องจากมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันอยู่แล้ว

วรรณิ ตั้งแสวภาคย์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของแรงงานผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่าในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (Factors affecting adjustment of Burmese labor migrants in Mae-sai district, Chiangrai province) โดยสรุปได้ว่า แรงงานผู้ย้ายถิ่นชาวพม่าสามารถปรับตัวได้ปานกลาง โดยสามารถปรับตัวได้ดีขึ้นเรื่อยๆตามระยะเวลาการอาศัยอยู่ในแม่สาย โดยโดยตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวของแรงงานย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ อาชีพ ระยะเวลา

ที่อาศัยอยู่ในแม่สาย รายได้ การศึกษา ประสบการณ์ย้ายถิ่น สถานภาพสมรส และการติดต่อกับบ้านเกิด เครือข่ายทางสังคม ประสบการณ์การย้ายถิ่น การติดต่อกับบ้านเกิด

วันเพ็ญ วอกลาง ได้ทำการศึกษาเรื่อง กระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า : กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย (An examination of the assimilation process and associated factors influencing the intention of migrant workers from Myanmar to stay permanently in Thailand : The case of Chiangrai) โดยสรุปได้ว่า แรงงานในจังหวัดเชียงรายมี 2 ประเภทคือ แบบเข้าไปเย็นกลับ และพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยใช้การเดินทางเข้ามาผ่านทางอำเภอแม่สาย มีทั้งที่เดินทางมาคนเดียวและมากับญาติพี่น้อง ส่วนใหญ่แรงงานอพยพมักประกอบอาชีพรับจ้างบริการทั่วไปและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โดย 1 ใน 3 มีเครือข่ายครอบครัวหรือเครือญาติอาศัยอยู่ในพื้นที่ก่อนแล้ว ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือในการเดินทางเข้ามา ที่พักอาศัยและการปรับตัว นอกจากนี้ยังค้นพบว่าระยะเวลาอยู่อาศัยในประเทศไทยมีผลต่อการปรับตัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล องค์กร เศรษฐกิจและแบบแผนการใช้จ่าย กลุ่มที่อยู่อาศัยตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไปมีความตั้งใจที่จะอยู่ถาวรมากที่สุด

ปริดา รอดนวล ได้ทำการศึกษาเรื่อง ชีวิตแรงงานข้ามชาติในชุมชนชนบทไทย : กรณีศึกษาแรงงานสัญชาติพม่าในชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร (The study of migrant workers live in Thai rural community : The case study of migrant workers from Myanmar in Khokkham sub-district, Muaeng district, Samutsakhon province) โดยสรุปได้ว่า แรงงานข้ามชาติในชุมชนโคกขามส่วนใหญ่มีเชื้อชาติมอญ ทำงานในกิจการประมงต่อเนื่อง การอาศัยอยู่ในชุมชนมักประสบปัญหาต่างๆ เช่น การถูกกดค่าแรง ถูกฉ้อปล้น และแรงงานหญิงมักถูกล่วงละเมิดทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นทางสายตา วาจา หรือแม้กระทั่งถูกข่มขืน โดยแรงงานข้ามชาติมักแก้ปัญหาตนเองด้วยการเพิ่มความระมัดระวังตัวมากขึ้น ซึ่งมีแรงงานข้ามชาติจำนวนน้อยที่ไปแจ้งตำรวจ เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เป็นแรงงานผิดกฎหมาย จึงไม่มั่นใจว่าจะได้รับความช่วยเหลือ ด้านการมีปฏิสัมพันธ์พบว่าแรงงานข้ามชาติไม่ค่อยมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทยเท่าไร แต่แรงงานข้ามชาติเองก็มีความพยายามในการปรับตัวไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา การให้ความร่วมมือกับวัดและชุมชน และปฏิบัติตัวอย่างดีไม่สร้างความไม่พอใจให้กับคนไทย

พระนิวัฒน์ จันมา ได้ทำการศึกษาเรื่อง แรงงานต่างด้าวในภาคเกษตรกรรมกับผลกระทบต่อชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี แรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก (The objectives of the study on migrant workers in agriculture and their impact on the community of Maetao sub-district, Maesot district, Tak province) โดยสรุปได้ว่า ในพื้นที่ที่มีการจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรม เนื่องจากค่าแรงที่ถูกกว่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อแรงงานไทย เพราะทำให้แรงงานไทยไม่มีอำนาจในการต่อรองเรื่องค่าจ้าง นอกจากนี้แรงงานข้ามชาติยังสร้างความกังวลให้เกิดขึ้นแก่คนในพื้นที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเพราะแรงงานต่างด้าวมียาเสพติดจำนวนมากยากแก่การควบคุมดูแล ทำให้เกิดการลักเล็กขโมยน้อยตามชุมชน ด้านความสัมพันธ์กับคนในชุมชนมักเป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง คือนายจ้างกับลูกจ้าง นอกเหนือเวลางานก็มักต่างคนต่างอยู่ แต่สำหรับแรงงานข้ามชาติด้วยกันก็มักมีปฏิสัมพันธ์แต่กับคนที่ทำงานในกลุ่มเดียวกัน

ตัวนรุตติ จะนิอรง ได้ทำการศึกษาเรื่อง การปรับตัวด้านการประกอบอาชีพของชาวไทยพลัดถิ่น : กรณีศึกษาบ้านนาพรุ หมู่ที่ 2 ตำบลนาคา กิ่งอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง (The Occupational Adjustment of "Displaced Thais" : The Case Study at Ban Naphu, Moo 2, Tambon Naka, Suksamran sub-district, Ranong province) โดยสรุปได้ว่า ในระยะแรกเมื่อกรณีศึกษาย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้ประกอบอาชีพประมง เนื่องจากเป็นอาชีพที่เคยทำมาก่อน มีความคุ้นเคยและมีทักษะในการทำงานเป็นอย่างดี จึงไม่ต้องปรับตัวด้านวิธีการในการทำงานมาก แต่เมื่อกรณีศึกษาประกอบอาชีพประมงไปได้ระยะเวลาหนึ่ง เริ่มประสบกับปัญหาความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ จึงต้องปรับตัวในการประกอบอาชีพ ในบางรายเปลี่ยนมาเป็นประกอบอาชีพรับจ้างก่อสร้าง มีรายได้จากอาชีพก่อสร้างเป็นหลัก แต่หากมีเวลาว่างจากอาชีพก่อสร้าง กรณีศึกษาจะไปประกอบอาชีพประมง แนวโน้มในอนาคต กรณีศึกษาต้องการที่จะอาศัยอยู่ในบ้านนาพรุอย่างปลอดภัย ถูกต้องตามกฎหมาย ได้รับการยอมรับจากชาวไทยทั่วไป ด้านการประกอบอาชีพ กรณีศึกษาต้องการมีรายได้จุนเจือครอบครัว อยู่ในระดับที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

